

»Batteribacken» i Gide

På en sandås cirka 30 meter från Gideälven vid Lillåkvissla (kvihla), dvs. vid Björna Lillås inflöde i Gideälven, finns en jordvall om cirka 30 meters längd, 3 meters bredd vid basen och 1,5 meters höjd. För de flesta björnabor är detta byggnadsverk obekant, men för de gamle är »Batteribacken» en realitet.

90-åriga Sven Lundberg berättar, att i hans barndom fanns rester av skottgluggar på vallens krön. Dessa är nu raserade, och vallen är f. ö. illa medfaren av tidens tand, där den omges av 100-årig skog.

Enligt folktraditionen är »Batteribacken» ett minnesmärke från orostiderna i samband med finska kriget 1808–1809. Här skulle Ortsbefolkningen, då de hyste oro för härjningar av ryska soldat-hopar eller desertörer, ha uppfört ett försvarsverk, vilket även skulle ha varit bemannat. Fria fantasier eller inte så är det dock känt från andra trakter, att ryssar gjorde mindre raider in i landet. Platsen är väl vald med god utsikt neråt älven, som f. ö. den här tiden var den enda lättframkomliga vägen mellan Björna och kusten.

Det antas, att byaåldermännen i Gide och Björna, när krigshändelserna närmade sig, vidtog erforderliga åtgärder för att freda sig, och då byggdes denna skans, som bemannades med ett slags hemvärn, utrustade med den tidens muskedunder – mynningsladdare av olika slag. Ett liknande men något mindre försvarsverk lär ha funnits ca en kilometer längre ner efter älven, men detta har blivit raserat vid timmerflottning. Så långt den muntliga traditionen!

Någon sanning kan det ligga i sägnerna om »Batteribacken», vilket följande kortfattade beskrivning av krigshändelserna sommaren 1809 vill belysa. Enligt Generalstabens krigshistoriska verk »Sveriges krig åren 1808–1809, del 9» föreligger följande fakta:

I juni månad 1809 behärskade ryssarna kuststräckan Haparanda-Umeå. Svenskarna hade dragit sig tillbaka till byarna söder om Öre älv och även byggt en flottbro över Lögde älv. I en promemoria utfärdad av den svenske generalen von Döbeln uttryckte denne sin

Försvarsverket på »Batteribacken» är nu beväxt med 100-årig skog.

oro för att ryssarna skulle göra ytterligare framryckningar söderut till trakterna mellan Gide- och Mo älvar. Västerbotten hade nämligen blivit utarmat på livsmedel under kriget, och försörjningsmöjligheterna skulle därför bli lättare för den ryska hären i Ångermanland. Därtill hade ryssarna stora svårigheter att få proviant från hemlandet, eftersom de förenade svenska och engelska flottorna hindrade sjötransporterna, och landvägen hem till Ryssland var lång.

I förebyggande syfte förlades därför bataljoner från Hälsinge och Jämtlands regementen till Hörnäs söder om nuvarande Örnsköldsvik samt till Arnäs. Därvid placerades ett detachement soldater om 20 man till Björna för att bevaka de vägar, som därifrån ledde till kusten. Den enda landsväg som fanns i socknen var Björna by-Gottne-Själevad. Och så fanns ju Gideälven med intilliggande stigar. Vägar till Mo och Anundsjö avpatrullerades även. Atertåg var f. ö. planerat till trakterna söder om Gide älv, om så skulle bli nödvändigt. Ryssarna föreslog t. o. m. att svenskarna skulle utrymma Ångermanland till Ångermanälven, vilket avvisades. Bristen på proviant i Västerbotten blev allt kännbarare för ryssarna, och det sägs, »att deras trupper nödgades äta kokt gräs med salt».

Ryssarna kom ej längre än till Öre älv, och i slutet på juli månad hade den svenska hären fått förstärkningar. I fortsättningen kom de största krigshandlingarna att äga rum norr om Umeå, sedan svenskarna landsatt trupper i Ratan. I ett större slag vid Sävar segrade den ryska hären. Underhand drogs den ryska hären tillbaka från

Öre älv till Umeå och kort tid därefter även från Umeå med resultat, att den svenska hären följde efter. Fredsförhandlingar påbörjades i augusti månad och fred slöts den 17 september, då Sverige förlorade Finland.

Den intressanta detaljen med en mindre truppenhet förlagd till Björna ger kanske förklaringen till »Batteribacken», även om det krigshistoriska verket ej nämner något därom. Något företog sig väl truppen, och att de kastade upp några skyddsvärn borde ha varit naturligt. Det är egendomligt, att minnet av detachementet ej levat kvar i traditionen. I sockenstämmoprotokollen torde saken ha uppmärksamats, men protokollen för den aktuella tiden har kommit bort!

Något vettigt ändamål måste »Batteribacken» ha tjänat, ty i den tidens fattig-Sverige fanns inget utrymme för lekverk. Faktum kvarstår, att skansen står där den står som ett vittnesbörd om en beredskapsåtgärd i orostider. Därom berättar även sägner, tradition och krigshistoriska annaler.

Ryssgravar och inflyttade ryssar

Sägner går om att några ryssar begravts intill älven strax nedanför gamla landsvägsbron över Gideälven vid Gide by. Tydliga märken efter dessa »ryssgravar» påstår sig de äldre ha sett så sent som på 1920-talet. Samma är förhållandet nedanför det i ovanstående kapitel nämnda nedre försvarsverket, där enligt traditionen även skall ha funnits gravar på norra sidan av älven. Här talas både om »ryssgravar» och »lappgravar».

De ryska reguljära trupperna kom ju ej längre än till Öre älv (om det nu icke var spejare det rörde sig om). Troligast var det överlöpare (desertörer), vilka bl. a. gjorde påhälsningar i Grundsunda, där flera blev dödade och begravda.

På tal om ryssar, som blev bofasta, har författaren endast i ett fall genom husförhörböcker kunnat dokumentera detta. Och det gäller »den ryske mannen» Erik Sundbom (beskriven under Brattby), vilken bytte namn och bildade familj.

I några släkten talas även om ryskt påbrå, men därom lämnar de kyrkliga akterna ingen upplysning. Och i flera byar, t. ex. Ryssjö och Remmarn, går sägner om rysk bosättning. Ligger det någon grund i detta, är det troligen att hänföra till det stora nordiska krigets slutskede, då ryssarna härjade och brände efter svenska kusten 1721.

Till saken hör även att från andra landskap och andra socknar i Angermanland talas om ryska desertörer, så någon sanningshalt torde det ligga i uppgifterna om rysk bosättning och »ryssgravar».